

CAPUT QUADRAGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hic incipit quarta sectio et est quartus liber Jeremiam; scilicet gesta et dicta ab eo post excidium Hierosolymæ, tum in Judæa, tum in Ægypto. Historia est facilis et clara, quam si quis multis explicare velit, tenebras ei offundet. Quæ circa brevis hic ero. Hoc ergo capite Nabuzardan dat munera Jeremiam, qui Babylonii patriam præferens, cum reliquis Judæis quiete degit in Judæa sub Godolia. Secundo, vers. 13, mactantur Godolia insidie Ismahel, sed is nuntiantibus fidem non adhibet.

1. Sermo, qui factus est ad Jeremiam a Domino, postquam dimissus est a Nabuzardan magistro militiæ de Rama, quando tulit eum vincum catenis in medio omnium, qui migrabant de Jerusalem et Juda, et ducebantur in Babylonem. 2. Tollens ergo princeps militiæ Jeremiam, dixit ad eum: Dominus Deus tuus locutus est malum hoc super locum istum. 3. Et adduxit: et fecit Dominus sicut locutus est, quia peccastis Domino, et non audistis vocem ejus, et factus est vobis sermo hic. 4. Nunc ergo ecce solvi te hodie de catenis, quæ sunt in manibus tuis: si placet tibi ut venias mecum in Babylonem, veni: et ponam oculos meos super te; si autem displicet tibi venire mecum in Babylonem, reside: ecce omnis terra in conspectu tuo est: quod elegeris, et quo placuerit tibi ut vadas, illuc perge. 5. Et mecum noli venire: sed habita apud Godoliam filium Ahicam filii Saphan, quem preposuit rex Babylonis civitatibus Juda: habita ergo cum eo in medio populi: vel quocumque placuerit tibi ut vadas, vade. Dedit quoque ei magister militiæ cibaria, et munuscula, et dimisit eum. 6. Venit autem Jeremias ad Godoliam filium Ahicam in Maspath, et habitavit cum eo in medio populi, qui relictus fuerat in terra. 7. Cumque audissent omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant per regiones, ipsi et socii eorum, quod præfēcisset rex Babylonis Godoliam filium Ahicam terræ, et quod commendasset ei viros, et mulieres, et parvulos, et de pauperibus terræ, qui non fuerant translati in Babylonem: 8. venerunt ad Godoliam in Maspath: et Ismahel filius Nathaniam, et Johanan et Jonathan filii Caree, et Sareas filius Thanehumeth, et filii Ophi, qui erant de Netophati, et Jezonias filius Maachati, ipsi et viri eorum, 9. et juravit eis Godolias filius Ahicam filii Saphan, et comitibus eorum, dicens: Nolite timere servire Chaldæis, habitate in terra, et servite regi Babylonis, et bene erit vobis. 10. Ecce ego habito in Maspath, ut respondeam præcepto Chaldæorum, qui mittuntur ad nos: vos autem colligite vindemiam, et messem, et oleum, et condite in vas vestris, et manete in urbi- bus vestris, quas tenetis. 11. Sed et omnes Judæi, qui erant in Noab, et in filiis Ammon, et in Idumæa, et in universis regionibus, audito quod dedisset rex Babylonis reliquias in Judæa, et quod preposuisset super eos Godoliam filium Ahicam filii Saphan: 12. reversi sunt, inquam, omnes Judæi de universis locis, ad quæ profugerant, et venerunt in terram Juda ad Godoliam in Maspath: et collegerunt vinum, et messem multam nimis. 13. Johanan autem filius Caree, et omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant in regionibus, venerunt ad Godoliam in Maspath. 14. Et dixerunt ei: Scito quod Baalis rex filiorum Ammon misit Ismahel filium Nathaniam percutere animam tuam. Et non credidit eis Godolias natus Ahicam. 15. Johanan autem filius Caree dixit ad Godoliam seorsum in Maspath, loquens: Ibo, et percutiam Ismahel filium Nathaniam nullo sciente, ne interficiat animam tuam, et dissipem-

(1) Absoluta priori hujus libri prophetici parte, quæ secundum inscriptionem cap. 1, 3, ea continet quæ sub iustremis Judæi regibus usque ad expugnatam Hierosolymam a Propheta, divino jussu facta et enuntiata essent;

secunda jam incipit libri pars, in qua quæ p. expugnatam Hierosolymam ipsi acciderint referre constitutum habet Jeremias.

tar omnes Judæi, qui congregati sunt ad te, et peribunt reliquia Juda. 16. Et ait Godolias filius Ahicam ad Johanan filium Caree: Noli facere verbum hoc: falsum enim tu loquens de Ismahel.

1. SERMO, QUI FACTUS EST AD JEREMIAM A DOMINO, — id est, ut Rubanus et Hugo, res quæ facta est a Domino, scilicet liberatio Jeremie, quæ sequitur; sic et Vatablus qui verit: Actio quam gessit Dominus cum Jeremia; et Sanchez, q. d. Tunc impletus est sermo Dei, quo Jeremie promisit liberationem.

Secundo, S. Thomas explicat, q. d. Liberatio Jeremie quæ sequitur, fuit ei ante revelata a Domino. Sed utriusque hujus expositioni repugnat, quod hic sermo factus sit ad Jeremiam, postquam eum dimisit Nabuzardan, id est post ejus liberationem. Respondeo ergo: Sermo hic est prophetia quam habet cap. XLII, 7, quæ admonet Dominum per Jeremiam reliquias Judæorum, ne fugiant in Ægyptum (1). Sed ante hanc prophetiam, hic per parenthesin interserit Jeremias longam historiam præambulam illi prophetiæ; scilicet quomodo Godolias a Nabuzardan prepositus fuerit Judææ; eumque occiderit Ismahel, atque, eo occiso, fugere voluerint Judæi in Ægyptum, quod sua prophetia vetuit eis Jeremias, cap. XLII. Ita Hebræus, Lyranus, Maldonatus et alii. Hic enim est quasi titulus novi libri, qui continet omnia gesta Jeremie post excidium urbis: unde Judæi hic incipiunt tertium librum Jeremie, nos melius quantum inchoamus.

QUANDO TULIT EUM VINCUM. — Dices: Ex cap. præced. vers. 14, videtur quod Jeremias Hierosolymis captis statim fuerit solutus vinculis et liber dimissus; quomodo ergo hic in Rama is solutus

(1) Ista est etiam et Kimchi et Grotii sententia. Verum ut recte observat Rosenmüller, illius, quod cap. XLII, 7, memoratur, efflati Jovani, aliud est tempus et alia occasio, quam tempus et occasio, quæ hic memoratur. Nam hoc loco, tempus notatur, quo Nebusaradan solvit Jeremie catenas, eique dedit licentiam eundi quo vellet; quod vero infra cap. XLII, 7, refertur Jovæ efflatum, vates tunc accipit, cum, interfecto ab Ismael Gedalia, Jeremiam principes Judææ sciscitabantur cum in patrio solo tuto habituri sint, an potius fugiendi sint Chaldæi. Gedaliae mortem mox ulturi. Inde sequitur, Jeremiam, si notare id tempus voluisset, scripturum fuisse: Verbum Jovæ, postquam Gedalia occiso rel., non autem, postquam cum vivisset Nebusaradan. Justo audacior est Habigantii conjectura, totum hunc versum primum ut spurium et aliunde allatum, esse rejiciendum. Sed exhibent eum omnes veteres interpretes. Itaque sententiæ Schmidii assipulatur, juxta quem, cum hic incipiat nova libri pars, quæ ad eas quæ sequuntur narrationes non minus quam ad prophetias pertinet. Est igitur sermo qui factus est collective accipiendus de omnibus his vaticiniis, quæ, una cum narrationibus, usque ad finem capituli XLII, continentur. Quæ sub finem partis primæ, cap. XLII, 14, breviter commemorata erant, ea hoc capite uberius enarrantur. Quæ ratione Ramam vates venerit, non dicitur; sed probabilis conjectura e rerum gestarum serie colligi potest. (Rosenmüller.)

dicitur? Respondet Lyranus, fuisse Jeremiam solum Hierosolymis; sed, cum videret alios Judæos duci vincetos ad Nabuchodonosorum, se sponte eorum catenis colligasse. Verum obstat, quod ipse hic dicitur inter ceteros captivos et vincetos, quasi æque adhuc metus esset, ductus in Rama, ubi cogebantur in unum vinceti Judæi Babylonem ducendi.

Respondeo ergo: Quod breviter dicitur cap. præced. vers. 14, idipsum hic fuse et enucleate describitur; scilicet quod Jeremias carcere educatus cum aliis vincetis, vincetos ductus sit in Rama: sed ibi e medio aliorum eum tollens Nabuzardan solvit catenis, et remissum in Jerusalem commendavit Godolie. Ita Vatablus.

3. ET FACTUS EST VOBIS SERMO HIC, — q. d. Evenit vobis malum, quod eis ex ore Dei locutus et minatus est. Est metonymia: sermo sive verbum ponitur pro re per verbum vel sermonem significata.

4. PONAM Oculos MEOS SUPER TE, — favebo et prospiciam tibi.

5. ET MECUM NOLI VENIRE. — Ex Hebræo Vatablus 1 vertit: Nondum responderat Jeremias quod reverti vellet, cum dixit illi: Revertere ad Godoliam, q. d. Ex ipso vultu et silentio Jeremie Nabuzardan ad vertens Jeremie voluntatem, cum modestie causa, vel cogitabundus, Deique oraculum hac de re expectans, nondum eam verbis explicitis scilicet se malle reverti in Jerusalem, ut voluntati ejus morem gereret, sicut ei præceperat Nabuchodonosor, dixit ei: Revertere, et noli venire mecum in Babylonem. Nisi ita explices, dicendum est Hebræa hic esse corrupta, nec inter se apte coherere, uti coheret versio Latina, quæ proinde hic verior et germanior est; unde videtur quod in Hebræo pro ושוב *iasub*, legendum sit ושב *iasub*; et pro וקרב *odenn*, legendum sit וקרב *odenn*. Ita legit nosler Interpres.

SED HABITA APUD GODOLIAM. — Godolias hic, Judæus erat potens et prudens qui secutus oracula Jeremie transfugerat ad Chaldæos, usque utilis et fidelis existerat: quocirca eam Chaldæi reliquias populi remanentis præfererunt. Ita Hebræi et Lyranus.

CIBARIA. — Hebræice, *viaticum*, ad redeundum Jerusalem.

7. PRINCIPES EXERCITUS, — qui fugiente Selecia hinc illuc fugerunt et evaserunt. Itursum ii quos capta urbe, hi qui effugerant, in agris suis constituerant, ut se contra hostes tenerent priores enim principes, plerique fuerunt occisi a Chaldæis, ut patet cap. xxxix, 6. Ita Josephus, X Antiq., cap. xi.

6. ET ISMAHEL, — scilicet Ismahel; et enim hic

exegeticum et enumerativum, capiturque pro *id est*, vel *scilicet*.

10. ECCE EGO HABITO IN MASPETH. — Hinc locum elegit Godolias, quia erat in finibus Chanaan (1). eratque via euntibus e Judea in Babylonem, ut ibi facilius ageret tam cum Babyloniis quam cum Judaeis, unde sequitur:

UTRE FONDEAM PRECEPTO CHALDEORUM QUI MITTUNTUR AD NOS. — ut praesto sim ad respondendum et exsequendum ea quae mihi a Chaldaeis fuerint imperata (2).

Aliter Lyranus et Isidorus: Cum venerint Chaldaeii, ego illis respondebo pro vobis: vivite ergo securi, ego quasi pastor bonus pro vobis animam meam ponam.

Hinc tropologicè S. Bernardus, lib. *De Natura moris*, cap. ix, haec adaptat Religiosis: « Hanc, inquit, Apostolicae institutionis formam quidam emulantes, non habent domos vel diverticula, nisi domum Dei, domum orationis. Omnia quaecumque faciunt, in nomine Domini faciunt, simul habitantes uno ordine, una lege viventes, nil habentes proprium: nec ipsa corpora sua, nec voluntates in potestate sua habentes, simul dormiunt, simul surgunt, simul orant, simul psallunt, simul et legunt: fixum et immobile eorum propositum obedire praepositis suis, et subjacere eis. Ipsi vero pervigilantes pro eis, quasi rationem reddituri pro animabus eorum, reipsa ipsis praedicant, quod in Jeremia populo Israel Godo-

(1) Venisse dicitur Jeremias ad Godoliam in Maspeth (vers. 6). Cum vero duo hujus nominis oppida existerint, alterum in Galaditide, *Jud.* cap. x, 17; xi, 11, 23, 34; alterum, quod in declivi parte tribus Juda sitam memoratur, *Jos.* xv, 38; vel potius Benjaminitidis, *Jos.* xvii, 26; queritur, utrum illorum hoc loco intelligatur? Situs Maspeth Judaeae magis convenire rei videtur: agri enim tribuantur Hierosolymitanis, et Nebusaradan Rame versabatur; maxime cum his, qui in terra reliquebantur, vineae colende datur (supra cap. xxxix, 10), Galaditidis autem potius pastorilia sit, et nomadica. Accedit, quod vers. 12, expressis verbis dicitur, Maspeth in terra Judaeam esse. Item ex cap. xli, 9, dicitur hanc Maspeth tempore regni david sub Judaeis regibus fuisse, non sub Israelitis.

(Rosenmüller.)

(2) Hic vero, bene monente Henslero, speciatim cogitandum est de exigendo tributo, quod Chaldaei Judaeis impulerunt de his fructibus solvendam, quibus Babylonia carnit, vino videlicet, pomis et oleo, ut statim sequitur.

(Rosenmüller.)

lias legitur praedicasse: Ego pro vobis respondebo Chaldaeis, qui veniunt ad vos. Vos autem colligite frumentum, vinum et oleum in vasis vestris, et habitate in urbibus vestris securi.

11. IN FILIIS. — Ita legendum cum Hebraeo et Romanis, non in *fructibus*; jam in *filiis*, id est inter filios Ammon.

DEDISSET, etc., RELIQUAS. — id est aliquos reliquisset in Judea.

12. MESSEM. — Hebraice *ו'p katts*, id est, ut Septuaginta, Chaldaeus, Vatablus, Pagninus, aetivos fructus, scilicet ficius qui siccantur, id est caricas; nam messis jam erat finita. Verum *katts* proprie significat aestatem et messem aestatis, quae hoc anno propter obsidionem Hierosolymae post eam captam in julio, fieri potuit in augusto, saltem messis frumenti serotini, vel ejus quod in agris intactum a Chaldaeis remanserat. Adde loqui Godoliam de messe omnium sequentium annorum.

13. JOHANAN AUTEM FILIUS CAREE, ET OMNES PRINCIPES EXERCITUS, QUI DISPERSI FUERANT IN REGIONIBUS, VENERUNT AD GODOLIAM. — Jam ante venerant ad Godoliam, ut dictum est vers. 8; sed dimissi fuerant a Godolia ad peragendam messem et vindemiam: dimissi per iter audiunt conjurationem regis Ammon et Ismahelis contra Godoliam: prope ergo redeunt, scelusque Godolie delegunt. Causa conjurationis fuit, tum innatum et perenne dissidium inter Judaeos et vicinos Ammonitas et Idumaeos; tum ambitio Ismahelis, qui Godolie refecturam invadebat; tum quod ad Chaldaeos quasi proditor transfugisset; tum quod sibi utpote prognato ex semine regio, et Sedecia cognato, eam debere censeret. Ita Hebraei, Abulensis, Lyranus, S. Thomas et alii.

14. PERCUTE RE ANIMAM TUAM. — « Animam, » id est vitam, *q. d.* Occidere te. Si dicitur vers. seq.: « Ne interficiat animam, » id est vitam, « tuam. »

15. FALSUM ENIM JUBILOQUERIS DE ISMAHEL. — Nimia fides et confidentia perdidit Godoliam. Esto enim non debeat esse suspicax princeps, tamen Argus sit oportet, praesertim si novus sit, ut centum habeat oculos, et centum aures; ac esto exploratoribus non semper fidem adhibeat, tamen indagat ea quae nuntiant, sibi quae interim caveat, ac bene armatus stipatusque incedat. Principatus enim et imperium plurimos habet aemulos et insidiatores.

CAPUT QUADRAGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ismahel dolose occidit Godoliam, eique adherentes Judaeos et Chaldaeos, populum reliquum captivum abduxit; insequitur eum, vers. 11, Johanan, fugatque, et populum liberat, cum quo, veritus ne Chaldaeis necem Godoliae ulciscantur, cogitat fugam in Aegyptum.

1. Et factum est in mense septimo, venit Ismahel filius Nathaniae, filii Elisama de semine regali, et optimates regis, et decem viri cum eo, ad Godoliam filium Ahicam in Maspeth: at comederunt ibi panes simul in Maspeth. 2. Surrexit autem Ismahel filius Nathaniae, et decem viri qui cum eo erant, et percusserunt Godoliam filium Ahicam filii Saphan gladio, et interfecerunt eum, quem praefecerat rex Babylonis terrae. 3. Omnes quoque Judaeos, qui erant cum Godolia in Maspeth, et Chaldaeos, qui reperti sunt ibi, et viros bellatores percussit Ismahel. 4. Secundo autem die postquam occiderat Godoliam, nullo adhuc sciente, 5. venerunt viri de Sichem, et de Silo, et de Samaria octoginta viri, rasi barba, et scissis vestibus, et squalentes: et munera et thus habebant in manu, ut offerrent in domo Domini. 6. Egressus ergo Ismahel filius Nathaniae in occursum eorum de Maspeth, incedens et plorans ibat: cum autem occurrisset eis, dixit ad eos: Venite ad Godoliam filium Ahicam. 7. Qui cum viderent ad medium civitatis, interfecit eos Ismahel filius Nathaniae circa median lacu, ipse et viri qui erant cum eo. 8. Decem autem viri reperti sunt inter eos, qui dixerunt ad Ismahel: Noli occidere nos: quia habemus thesauros in agro, frumenti, et hordei, et olei, et mellis. Et cessavit, et non interfecit eos cum fratribus suis. 9. Lacus autem, in quem projecerat Ismahel omnia cadavera virorum, quos percussit propter Godoliam, ipse est quem fecit rex Aasa propter Baasa regem Israel: ipsum replevit Ismahel filius Nathaniae occisis. 10. Et captivas duxit Ismahel omnes reliquias populi, qui erant in Maspeth: filias regis, et universum populum, qui remanserat in Maspeth: quos commendaverat Nabuzardan princeps militiae Godoliae filio Ahicam. Et cepit eos Ismahel filius Nathaniae, et abiit ut transiret ad filios Ammon. 11. Audivit autem Johanan filius Caree, et omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, omne malum quod fecerat Ismahel filius Nathaniae. 12. Et assumptis universis viris, profecti sunt ut bellarent adversum Ismahel filium Nathaniae, et invenerunt eum ad aquas multas, quae sunt in Gabaon. 13. Cumque vidisset omnis populus, qui erat cum Ismahel, Johanan filium Caree, et universos principes bellatorum, qui erant cum eo, laetati sunt. 14. Et reversus est omnis populus, quem ceperat Ismahel, in Maspeth: reversusque abiit ad Johanan filium Caree. 15. Ismahel autem filius Nathaniae fugit cum octo viris a facie Johanan, et abiit ad filios Ammon. 16. Tulit ergo Johanan filius Caree, et omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, universas reliquias vulgi, quas reduxerat ab Ismahel filio Nathaniae de Maspeth, postquam percussit Godoliam filium Ahicam; fortes viros ad praelium, et mulieres, et pueros, et eunuchos, quos reduxerat de Gabaon. 17. Et abierunt, et sederunt peregrinantes in Chanaan, quae est juxta Bethlehem, ut pergerent et introirent Aegyptum. 18. a facie Chaldaeorum: timebant enim eos, quia percusserat Ismahel filius Nathaniae Godoliam filium Ahicam, quem praeposuerat rex Babylonis in terra Juda.

Ver. 1. 1. ET DECEM VIRI (1). — Et, id est scilicet. Simile (1) Vers. 1. « Et factum est in mense septimo; » altero igitur mense post combustam a Chaldaeis urbem. Vide cap. xli, 12, 13.

fuit cap. praeced. vers. 8. Hi decem viri pugnaces et audaces, qui italice *bravi* vocantur, Ismahel comitati sunt ad caedem Godoliae et caeterorum uti et optimates eorumque famuli. Nec enim eo

decem tot tantosque bellatores occidere potuissent. Ita Lyranus, Abulensis et Sanchez: licet Maldonatus et S. Thomas a solis decem id factum putent.

2. QUEM PREEFERAT REX. — Vatablus, quia preceerat. Hæc ergo fuit causa cædis, quod Ismahel, ipote ex semine regio oriundus, invideret Golia principatum, quasi sibi debitum. Ob eum Godoliam indixerunt Judæi statum jejuniæ mense septimo, cujus meminit Zacharias, cap. viii, 19, ut testatur Menologia Hebræorum.

Moraliter, vide hic quam verum sit illud Senecæ in *Thebaid.* :

Simul ista mundi conditor posuit Deus,
Oidium atque regnum.

Ob regnum Godoliam odit et occidit Ismahel. Et istud ejusdem in *Agamem.* :

Nec regna socium terre, nec tanta (nuptiæ) sciunt.

Scribit Josephus, lib. X *Antiq.* xi, Godoliam ab Ismahele occisum in ipsa cœna ad quam eum invitaverat, cum jam miro esset gravis ipse et convivatur. Additque: « Quibus necatis, adjuvante nocturno tempore, per totum oppidum grassati sunt promiscuis cædibus tam in Judæos quam in Babylonios milites securos, et passim dormientes. » Insuper vide hic in Ismahele, quam crudelis æque ac cœca et præceps sit libido dominandi. Nam se totumque populum stragi Chaldæorum exposuit. Vere S. Bernardus in *Psalm.* xc, serm. 6: « Ambitio, ait, subtile malum, secretum virus, pestis occulta, doli opifex, mater hypocrisis, livoris parens, vitiorum origo, criminum fomes, virtutum ærogo, thesa sanctitatis, exœcatrix cordium, ex remediis morbos creans, generans ex medicina languorem. »

4. Nullo adhuc sciente. — Hoc addit, ut det causam cur Sichimitæ, post cædem Godolie, venire sint ausi: quia scilicet postridie post stragem noctu peractam, ideoque necdum per vicina loca fama sparsam, venerunt.

5. SQUALENTES. — מיתגודים *mitgodedim*, id est incisi, lacerati, vel lacerantes se unguibus in facie et manibus. Septuaginta vertunt, *plangentes*; in planctu enim lacerabant vestes et corpus, barbaram crinesque radebant. Plangebant autem hi octoginta viri, ob eversionem urbis et templi.

IN DOMO DOMINI. — Licet enim urbem combustam audissent, cum domo egredierentur, non tamen audierant de templo incenso, sed in via illud intellexerunt: unde lugentes raserunt se. Ita Vatablus et R. Salomon. Sed cum templum combustum sit mense quinto, et hi venerint mense septimo ex loco vicino, puta ex Sichem, non video quomodo rem tau famosam non audierint. Respondent ergo Christophorus a Castro et Sanchez: Licet ipsi templum combustum audissent, tamen eodem templi loco quem Deus elegerat deferre volebant sua munera. Adde, non sciebant

ipsi templum ita concrematum, quin partiet, altare et partes alie remansissent salve; aut, si concremata sciebant omnia, altare restauratum aut a se restaurari posse credebant.

Alter respondet Maldonatus, scilicet hos octoginta viros non venisse in Jerusalem, sed in Masphat, ubi audierant collectas fuisse sub Godolia reliquias Judæorum, ibique erectum fuisse altare Domino, uti olim factum fuisse colligitur, I *Reg.* cap. vii, vers. 5 et 6.

Verum prior sententia est verisimilior, tum quia domus Domini proprie vocatur templum, jussu Domini in Hierosolyma constitutum; tum quia hi viri veniebant ut lugerent excidium sanctæ civitatis et templi, in suo quasi busto jacentes. Huc enim eos vocabat tum illius commiseratio; tum prisca loci religio, tum tante stragis novitas, quam videre et oculis conspiceret cupiebant. Sic Judæi post excidium Titi quotannis Hierosolymam venire solebant, ut lacerent urbis et templi excidium ipso ejus excidii die anniversario. Audi S. Hieronymum in cap. i *Sophon.*: « Congregatur turba miserorum (Judæorum, ut præcessit), et patibulo Domini coruscante, ac radiante aversum ejus, de Oliveti quoque monte crucis fulgentis vexillo, videas plangere ruinas templi sui populum miserum, et tamen non esse miserabilem. Adhuc fletus in genis, et livida brachia, et sparsi crines, et miles mercedem postulat, ut illis flere plus liceat. »

6. Plorans. — fingens se plorare ob eandem urbis et templi cladem, ut illis imponeret simulatam specie pietatis.

Tropologie S. Gregorius, I *Moral.* xxxviii: « Ismahel plorans, inquit, est Satanas, qui ut devotas mentes interimere feriendo prævaleat, semetipsum quasi sub velamine virtutis occultat: et dum concordare se vere lugentibus simulat, ad cordis intima securius admissus, hoc quod intus de virtute latet, occidit: qui plerumque spondet se ad aliorum provehere, unde et dixisse perhibetur: Venite ad Godoliam, atque dum majora promittit, etiam minima subtrahit. Unde et recte dictum est: Qui cum venissent ad medium civitatis, interfecit eos. Viros ergo ad offerenda Deo munera venientes, in medio civitatis interfecit; quia divinitus dedit operibus mentes, nisi magna se circumspicione custodiant, hoste surripiente, dum devotionis hostiam portant, in ipso itinere perdunt vitam. »

VENITE AD GODOLIAM. — ad quem vos pariter perrecturos, ut eum pro duce Israelis agnoscat, ideoque ei munera offeratis, plane suspicor. Dixit hoc Ismahel tantans eos, ut videret an verum esset, quod de eis suspicabatur. Cumque his annuissent et perguntibus ad Godoliam, id verum esse comperisset, occidit eos, quia videbat eos conspirare cum Godolia, quem sibi prelatum dolebat et invidabat, ut patet vers. 9.

8. HABENS THESAURUS, — scilicet frumenti, olei

et mellis in agro, quos tibi dabimus, si non occideris nos (1).

Tropologie S. Gregorius supra: « Thesaurus in agro, inquit, est spes in penitentia, que quia non cernitur, quasi in terra cordis suffossa continetur, qui ergo thesauros in agro habuere, servati sunt: quia qui post incautela sue vitium, ad lamenta penitentia redeunt, nec capti moriuntur. »

9. PROPTER GODOLIAM. — Hebraice, in manu Godolie, id est in plaga et percussione Godolie. Sic *Exodi* ix, 3, dicitur: « Ecce manus (id est plaga) mea erit super agros. » Vel in manu, id est quos ad manum habebat Godolia. Noster optime sensum vertit, dicens: « Propter Godoliam. » Ismahel enim uti Godoliam, ita et omnes ejus fautores occidit.

PROPTER BAASA. — Id est contra excursions Baasa et Israelitarum, tulit Asa lapides et ligna,

(1) Intelligitur, ut statim subjicitur, fragmenta temporis belli in subterraneis locis recondita, ne ab hostibus invenirentur. Est, inquit Hirtius, *De bello Africano*, cap. 65, in Africa consuetudo incolarum, ut in agris et in omnibus fere villis sub terra spens condendi frumenti gratia clam habeant, atque id propter bella maxime, hostiumque subitum adventum præparent. Idem mos condendi frumentum in cryptis subterraneis, quas *Mattæoren*, nomine arabico supra allato, vocant, adhuc viget in Africa his ipsis locis quos Hirtius descripsit. (Rosenmüller.)

quibus se in Rama muniebat Baasa, et ex his munivis Gabaa, Masphat, fecitque huc lacum seu puteum aut cisternam, ut incolæ haberent aquam, itaque Baasæ et aliorum obsidionem sustinere possent. Ita Rabanus, Hugo, S. Thomas, Lyranus. Vide III *Reg.* xv, 17.

10. FIDES REGIS, — vel Joakim, vel Joachin, vel potius Sedecia, quas parvulus cum vulgo reliquit Nabuchodonosor, et commendavit Godolie, nil enim sibi ab eis timebat.

12. AD AQUAS MULTAS. — Chaldæus, *juxta stagnum sive piscinam Gabaa*, de qua II *Reg.* ii, 13.

16. DE MASEBATH, — id est quas Ismahel captivas duxerat de Masphat, has eo fugato ex Gabaa rediit in Chamaam.

17. IN CHAMAAM. — Hebraice: *In loco quo peregrinatus est Chamaam*, id est in loco quem David dedit Chamaam filio Berzellai, eo quod se, cum fugeret Absalonem, secutus esset, II *Reg.* cap. xix, 37. Ita Chaldæus, Vatablus, Pagninus. Erat hic locus juxta Bethlechem, ut hic dicitur. Unde et S. Hieronymus in *Locis Hebraicis*, Chamaon villam ponit juxta Bethlechem.

18. QUIA PERCUSSET ISMAHEL. — Timebant enim Chaldæos, ne, quia fugitivi erant, cum Ismahele in eadem causa et cæde Godolie involverentur. Secesserunt ergo in Chamaam, ut inde in vicinam Ægyptum transfugerent, si supervenirent Chaldæi necis Godolie ultores.

CAPUT QUADRAGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Oeciso Godolia, Johanan alique principes timentes, ne Chaldæi ultiscantur necem Godolie, consultant Deum per Jeremiam, an in Ægyptum fugere, an in Judæa manere debeant? Jeremias respondet ut maneat in Judæa, et obediunt Chaldæis: ut salvos fore, si enim fugiant in Ægyptum, ibi interituros Chaldæorum gladio, fame et peste.

1. Et accesserunt omnes principes bellatorum, et Johanan filius Caree, et Jezonias filius Osaie, et reliquum vulgus a parvo usque ad magnum: 2. dixeruntque ad Jeremiam prophetam: Cadat oratio nostra in conspectu tuo: et ora pro nobis ad Dominum Deum tuum, pro universis reliquis istis; quia derelicti sumus pauci de pluribus, sicut oculi tui nos intuentur: 3. et annuntiet nobis Dominus Deus tuus viam per quam pergamus, et verbum quod faciamus. 4. Dixit autem ad eos Jeremias propheta: Audivi: ecce ego oro ad Dominum Deum vestrum secundum verba vestra, omne verbum, quodcumque responderit mihi, indicabo vobis; nec celabo vos quiddam. 5. Et illi dixerunt ad Jeremiam: Sit Dominus inter nos testis veritatis et fidei, si non juxta omne verbum, in quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus. 6. Sive bonum est, sive malum, voci Domini Dei nostri, ad quem mittimus te, obediemus: ut bene sit nobis cum audierimus vocem Domini Dei nostri. 7. Cum autem completi essent decem dies, factum est verbum Domini ad Jeremiam. 8. Vocavitque Johanan filium Caree, et omnes principes bellatorum qui erant cum eo, et universum populum a minimo usque ad magnum. 9. Et dixit ad eos: Hæc dicit Dominus Deus Israel, ad quem misistis me, ut pro-

scernerem preces vestras in conspectu ejus: 10. si quiescentes manseritis in terra hac, edificabo vos, et non destruam; plantabo, et non evellam: jam enim placatus sum super malum quod feci vobis. 11. Nolite timere a facie regis Babylonis, quem vos pavidi formidatis: nolite metuere eum, dicit Dominus: quia vobiscum sum ego, ut salvos vos faciam, et eruum de manu ejus. 12. Et dabo vobis misericordias, et miserebor vestri, et habitare vos faciam in terra vestra. 13. Si autem dixeritis vos: Non habitabimus in terra ista, nec audiemus vocem Domini Dei nostri, 14. dicentes: Nequaquam, sed ad terram Ægypti pergemus: ubi non videbimus bellum, et clangorem tubæ non audiemus, et famem non sustinebimus: et ibi habitabimus. 15. Propter hoc nunc audite verbum Domini, reliquiae Juda: Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Si posueritis faciem vestram ut ingrediamini Ægyptum, et intraveritis ut ibi habitetis: 16. gladius, quem vos formidatis, ibi comprehendet vos in terra Ægypti: et fames, pro qua estis solliciti, adhærebit vobis in Ægypto, et ibi moriemini. 17. Omnesque viri, qui posuerunt faciem suam ut ingrediantur Ægyptum, ut habitent ibi, morientur gladio, et peste: nullus de eis remanebit, nec effugiet a facie mali, quod ego afferam super eos. 18. Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Sicut conflatus est furor meus, et indignatio mea super habitatores Jerusalem: sic conflabitur indignatio mea super vos, cum ingressi fueritis Ægyptum, et eritis in jusjurandum, et in stuporem, et in maledictum, et in opprobrium: et nequaquam ultra videbitis locum istum. 19. Verbum Domini super vos, reliquiae Juda: Nolite intrare Ægyptum: scientes scietis quia obstatus sum vos hodie, 20. quia deceptis animas vestras: vos enim misistis me ad Dominum Deum nostrum, dicentes: Ora pro nobis ad Dominum Deum nostrum, et juxta omnia quaecumque dixerit tibi Dominus Deus noster, sic annuntia nobis, et faciemus. 21. Et annuntiavi vobis hæc, et non audistis vocem Domini Dei vestri, super universis pro quibus misit me ad vos. 22. Nunc ergo scientes scietis quia gladio, et fame, et peste moriemini in loco, ad quem voluistis intrare ut habitaretis ibi.

3. CADAT ORATIO NOSTRA (1). — Id est sit tibi placita et accepta, ut exaudiat a te oratio nostra que est, ut ores pro nobis Deum; unde vers. 4. respondet Jeremias:

4. AUDIVI, — id est exoratus sum, vel obedivi, obsecutus sum vestras petitioni.

3. SIT DOMINUS INTER NOS TESTIS VERITATIS ET FIDELI. — Est formula jurandi, q. d. Sit Dominus testis verax et fidelis. Ita Septuaginta, Chalæus et Valabius. Hoc est, testamur Deum testem verum et fidem: vel potius, juramus et testamur Deum, qui est testis et vindex veritatis ætæternæ, nos vero et fideliter facturos quicquid ex ore Dei juseris, sive bonum sive malum, id est sive felix sive calamitosum id fuerit; et nisi illi faciamus, optamus ut Deus nos puniat. Præclare Aristides, tom. II *Orat. Scæla poster.*: « Debet, ait, ut qui orant, maxima quæque a diis et jucundissima petere: ita qui deliberationem

(1) Vers. 1. « Et accesserunt, » etc., scilicet ad Jeremiam, vers. 2, quem, ut probabile est, secum habebant, una cum reliqua turba ex urbe Masphat et vicinis agris abstractam. Nam si eo tempore in patria Anathoth fuisset, ut Schmittius opinatur, difficulter concipi posset, quomodo, ut hic dicitur, non modo principes, verum et populus universus a parvo ad magnam, illic eum consulenti causa adierit. (C. B. Michaelis.)

insistunt, tutissima quæque eligere, nisi post vel hisse, vel illi deos velint culpæ. » Tutissima autem sunt quæ Deus suggerit. Idem, tom. II *Orat. Rhodæ.*: « Non, ait, tam rerum copia, quam consilio, fiducia, et patientia plerumque res geruntur. »

In quo (ad quod denuntiandum) MISERIT TE DOMINUS.

7. DECEM DIES. — Nota: Decem dies perstitit Jeremias in oratione ut Dei voluntatem intelligeret circa fugam Judæorum in Ægyptum: idque tandem factum est, ut populus intelligeret se indignum esse qui exaudiretur a Deo, et ut Jeremiae charitas magis patesceret.

10. EDIFICABO VOS. — Comparat metaphoricè Judæos domui, id est familie in Judæa quasi in suo loco extructæ, cujus fundamentum est Abraham et Jacob; parietes sunt variae familie ex variis lapidibus, id est filii, coagmentati, et in altum surgentes.

Secundo, comparat eos hortò, in quo pulcherrime arbores, id est filii, sunt consiti. Ultramque metaphoram sequitur Apostolus, I *Cor.* iii, vers. 9: « Dei agricultura estis, Dei edificatio estis. » Ultraque significatur tum firmitas Synagogæ et Ecclesiæ solè fundate et radicate, tum ejusdem incrementum et propagatio, ut quasi basilica in

altum edificetur, et quasi arbor in frondes et fructus luxuriet, fiatque quasi ingens sylva.

PECCATUS SUM SUPER MALO QUOD FECI VOBIS. — q. d. Jam satis penarum de vobis sumpsi, ideoque jam placatus et vobis reconciliatus sum. Hebraice est: *Pacatus est mali quod vobis intuli*, id est auferam flagella quibus vos cecidi. Alludit ad id quod promisit cap. xviii, 8: « Si poenitentiam egerit gens, etc., agam et ego poenitentiam. »

14. NEQUAquam, — scilicet audiemus vocem Domini, ut maneamus in Judæa, sed fugiemus in Ægyptum.

15. SI POSUERITIS FACIEM, — id est, si firmiter statueritis fugere in Ægyptum; ubi enim est cor, eo respicit et facies intenta: ubi oculi, ibi amor: ubi manus, ibi dolor.

16. FAMES, etc., ADHÆREBIT VOBIS, — sive quia Deus inseret et includet perpetuum famem in visceribus vestris, esto panis copiam habeatis. Sicut enim Deus febrem aliosque morbos, ita et bulium caninamque famem hominibus immittit, ut quidquid comedant, semper tamen esuriant, *Psal.* lxxvii, 7: « Famem patientur ut canes. » Sive potius, quia sterilitatem Ægypto, ac consequenter famem inducet, præsertim cum Nabuchodonosor eam invadet, totamque vastabit.

18. CONFLATUS EST. — Hebraice *נִתְּחַם* *nitach*, id est effusus est. Est metaphora a metallis, que dum conflantur et liquefunt, magno impetu instar torrentis ignei erumpunt et effunduntur, q. d. Sicut subito furore meo, instar ferri aut plumbi liquati, obruti sunt et adusti cives Jerusalem: ita vos eodem obruemini in Ægypto. Septuaginta vertunt: *Sicut stillavit furor meus*, instar atræ et dense nubi, que a sole resoluta, gurgites aquarum depluit et effundit.

Nota: Causa cur ita velaret Deus Judæos ire in Ægyptum, cum tamen eos permisit duci in Babylonem, erat, quia Ægypti idolis multiplicibus colendis delibissimè, facile pronos Judæos ad eadem colenda, moresque suos erant conversuri, ut sane illico converterentur, ut patet cap. xlii, vers. 19, 25. Melius enim erat Judæis ferreis vinculis astringi in Babylone, quam in Ægypto idolis addicti.

Moraliter, discite hic quam cavenda sint impiorum consortia, ne nobis suam impietatem affricent. Saul rex inter Prophetas prophetavit; inter improbos vero improbe egit, I *Reg.* xix.

S. Petrus cum Christo constans fuit: at in atrio versans cum satellitibus, Christum negavit.

Audi quid Deus dicat Josaphat confederato cum Ochozia impio rege Israel: « Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contriteque sunt naves, nec poterunt ire in Tharsis, » II *Paral.* xx, 37. Et rursum, cap. xix, 2: « Impio (Achab) præbes auxilium, et his qui oderunt Dominum amicitia jungeris, et ideoque sicut quidem Domini merebaris: sed bona opera inventa sunt in te. »

Amstias rex centum argenti talentis centumque talentis eaduxerat: sed propheta eum monuit ut eos dimitteret; impios enim esse, et infelices fore, II *Paral.* cap. xxv.

S. Ambrosius, *serm. De Calendis Januariis*, Judæorum consortia prohibens, sic ait: « Non solum Gentilium, sed Judæorum consortia vitare debemus, quorum etiam confabulatio est magna pollutio. Hi etenim arte insinuant se hominibus, domos penetrant, ingrediuntur prætorias, aures judicum et publicæ inquietant, cæcideo magis prevalent, quo magis sunt impudentes. »

S. Augustinus ex malo consortio se pejorem effectum docet, lib. II *Confess.* cap. iii, viii, ix et x: « Præceps, inquit, ibam tanta caecitate, ut inter coetaneos meos puderet me minoris dedecoris, quam audiebam ipsos factantes flagitia sua, et tanto gloriantes magis, quanto magis turpes essent; et libebat facere non solum libidine facti, verum etiam laudis. Quid dignum est vituperatione nisi vitium? Ego ne vituperarer, vitiosior fiebam, et ubi non suberat quo admissio æquaver perditis, fingebam me fecisse que non feceram, ne viderer abjectior, quo eram innocentior; et ne vilior haberer, quo eram castior. » Deinde subdit: « Ecce cum quibus comitibus iter agebam platearum Babylonie, et volatubar in cœno ejus, tanquam in cinnamomis et unguentis pretiosis. Et in umbilico ejus quo tenacius hererem, calebat me inimicus invisibilis, et seducebat me, quia ego seducibilis eram, etc. O nimis inimica amicitia, seductio mentis investigabilis ex ludo et joco nocendi aviditas, et alieni damni appetitus, nulla lucri mei, nulla ulciscendi libidine; sed cum dicitur: Eamus, faciamus, et pudet non esse impudentem. »

Idem Augustinus ibidem fatetur se non fuisse plectentum ad furtum pomorum, nisi ut placeret sociis: « Quem fructum, inquit, habui miser aliquando in iis, que nunc recolens erubescio, maxime in illo furto: in quo ipsum furtum amavi, nihil aliud, cum et ipsum esset nihil, et eo ipso ego miserior? Et tamen solus id non fecissem, sic recordor animum tuum meum, solum omnino id non fecissem. Ergo amavi etiam consortium eorum, cum quibus illi feci. »

Nebridius, condiscipulus Augustinorum, licet inter aulicos non mutaret mores, ab aulia tamen exiit, ne mutaretur. Audi S. Hieronymum de eo, *epist.* 9 *ad Salvianum*: « Oblitus, inquit, dignitatis suæ, omne consortium cum monachis et clericis postea habuit. Quis enim formæ regis Babylonii sine adustione ingressus est? Cujus adolescentis Ægyptia domina pallium non tenuit? Que uxor eunuichi nullos creat liberos voluptate transacta? »

Scribit noster Maffei, lib. XVI *Hist. Indic.*, nihil ita Sinensium conversionem ad Christum impeditisse, ac christianorum quorundam vitia et scandala. Idem de Brasiliensibus scribit lib. XV:

« Accedebat, inquit, in omnium ac late patens malum, et quo valentius nihil aditum atque iter obseperit Evangelio: veterum christianorum, Judæa tali nomine ac professione, licentia prociacitasque cum anxia cupiditate sordibusque conjuncta, ut eorum adventus in barbarorum vicis, videretur consuetudo, cum graviter cunctos offenderet, tum ingentem nomini christiano invidiam infamiamque cōflaret. »

Quidam Gregorii Magni amita, ut ipse deplorat in lib. IV *Dialogorum*, cap. XVI, licet sanctissimo sororum suarum, Tharsille et Emiliane, exemplo frueretur; tamen quia plus æquo gaudebat puellarum laicarum, et huic mundo addictarum consuetudine, post mortem sororum misere seducta est.

ERITIS IN JURURANDUM. — eritis in *תְּרַח אֵלָא*, id est in juramentum execratorum, ut qui aliquem execrari veli, dicat: Deus te perdat, sicut perdidit Iudeos, qui contra Domini voluntatem fugerunt in Ægyptum.

19. NOLITE INTRARE ÆGYPTUM (alloqui enim si eam intraveritis): SCIENTES SCIENTIS (id est scitote et memento) quia (quod) OBSTATUS SUT vos HODIE, — *q. d.* Cum in Ægypto perdemini, memento me id vos predixisse et obserasse ne id faceritis. *Secundo* et melius, scitote quod a obstatum, id est protestatus sum, vosque ipsos fidemque vestram, et jururandum vers. 3 a vobis praestitum, in testes vocarim, uti de facto hic voco; « quia, » id est quod, « decepistis animas vestras, » quodque in exitum vestrum sponte ruitis, ac in Ægypto gladio et fame morituri sitis.

20. DECEPISTIS ANIMAS VESTRAS, — *q. d.* Decepistis me, fingentes vos velle acquiescere Dei voluntati; jam enim cum intelligitis eam esse, ut

mazeatis in Judæa, vultu ipso tristi et averso ostenditis vos nolle acquiescere. Itaque non tam me decepistis, quam animas vestras: quia pro hac fatione, inobedientia et perjurio Deus vos punit, et animas a vobis tollit, vosque occidit in Ægypto. Unde Septuaginta et Chaldaei vertunt: *Maleficastis animabus vestris*. Praestitisset enim Deum non rogare, nec ejus voluntati se resignare, idque cum jurejurando, quam rogato et respondenti rebellare. Hoc enim est ridere Deum: vel enim finxistis vos parituros Deo; vel si seriam tunc parendi habuistis voluntatem, eamque inter decem hodie dies, qui a vestra petitione et jurejurando effluxerunt vers. 7 mutastis, chameleonte estis leviores et inconstantiores, mendaces et perjuri; itaque cum Deo agitis, ac si puer esset, scorra vel morio. Quid indignius? quibus plagis id expiamdum?

Aliter Vatavius: *Decepistis, inquit, me in animabus vestris*, quia cogitatio animi vestri, verbis et promissis vestris mihi factis non respondit: simulastis enim vos Deo per omnia velle parere; et tamen firmum habuistis propositum fugiendi in Ægyptum, etiam si ego et Deus id dissuaderemus.

Moraliter, discite hic inobedientes sibi periculum creare, et suo laqueo capi. Sicut enim Jonas, Deum fugiens, in ventrem ceti incurrit: sic Judæi, consilium Dei et Jeremie fugientes, in ventrem magni illius draconis, puta Nabuchodonosoris, inciderunt. Cogitent ergo illud Poeta:

Quo fegis, Enclada? quosnamque accesseris aras,
Sub Jove semper eris.

Hic finitur Commentarius D. Thomæ in Jeremiam: quia morte preventus cum absolvere non potuit.

CAPUT QUADRAGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Fugit Deus et Jeremias inobedientes, ac Jeremiam mendacii arguentes, contra fidem Deo datam perjurii fugiunt, secumque Jeremiam pertrahunt in Ægyptum, qui vers. 8, ibi in Taphnis Ægypti unaque Judæorum excidium per Nabuchodonosorem prædicat.

1. Factum est autem, cum compleret Jeremias loquens ad populum universos sermones Domini Dei eorum, pro quibus miserat eum Dominus Deus eorum ad illos, omnia verba hæc: 2. Dixit Azarias filius Osaia, et Johanan filius Caree, et omnes viri superbi, dicentes ad Jeremiam: Mendacium tu loqueris: non misit te Dominus Deus noster, dicens: Ne ingrediamini Ægyptum ut habitetis illic. 3. Sed Baruch filius Nerie incitavit te adversum nos, ut tradat nos in manus Chaldaeorum, ut interficiat nos, et traduci faciat in Babylonem. 4. Et non audivit Johanan filius Caree, et omnes principes bellatorum, et universus populus, vocem Domini, ut manerent in terra Juda. 5. Et tollens Johanan filius Caree, et universi principes bellatorum, universos reliquiarum Juda, qui reversi fuerant de cunctis gentibus, ad quas fuerant aut

dispersi, ut habitarent in terra Juda; 6. viros, et mulieres, et parvulos, et filias regis, et omnem animum, quam reliquerat Nabuzardan princeps militiæ cum Godolia filio Ahicam, et Saphan, et Jeremiam prophetam, et Baruch filium Nerie. 7. Et ingressi sunt terram Ægypti, quia non obediunt voci Domini: et venerunt usque ad Taphnis. 8. Et factus est sermo Domini ad Jeremiam in Taphnis, dicens: 9. Sume lapides grandes in manu tua, et abscondes eos in crypta, quæ est sub muro latericio in porta domus Pharaonis in Taphnis, cernentibus viris Judæis: 10. et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego mittam, et assumam Nabuchodonosor regem Babylonis servum meum: et ponam thronum ejus super lapides istos, quos abscondi, et statuet solium suum super eos. 11. Veniensque percuet terram Ægypti; quos in mortem, in mortem; et quos in captivitatem, in captivitatem; et quos in gladium, in gladium. 12. Et succedet ignem in delubris deorum Ægypti, et comburet ea, et captivos ducent illos: et amicietur terra Ægypti, sicut amicitur pastor pallio suo: et egredietur inde in pace. 13. Et conteret statuas domus Solis, quæ sunt in terra Ægypti: et delubra deorum Ægypti comburet igni.

3. SED BARUCH FILIUS NERIE INCITAT TE, — quia Baruch videbatur eis audacior et animosior Jeremia mihi, et tot carceribus ærumnisque exhausto: sciebant enim Baruch coram principibus legisse prophetiam, quam Jeremias ipse legere eis non audebat, cap. xxxvi, vers. 6. Rursum viderant Baruch, æque ac Jeremiam, a Chaldeis in exilio urbis, dimissum, et benigne habitum. Ad hæc eum scripsisse ad Judæos in Babylonem, ne cogitent de reditu, sed ibi sedes figant, orantque pro vita Nabuchodonosoris, ejusque filii Balsasar, Baruch 11. Consent ergo homines suspicantes alce reliquis remanendum esse in Judæa, ut ita eos Chaldaeorum jugo subjiciat. Sequuntur humanam prudentiam: hæc enim dictabat tutius esse fugere in Ægyptum, quam in Judæa exponere se periculo Chaldaeorum. Sed secus erat in consilio Dei, qui prudentes sibi rebelles comprehendit in sua prudentia.

7. TAPHNIS. — Metropolis erat Ægypti, et regia haraonis, ubi Moses sua fecit prodigia, scilicet in campo Taneos, id est Tanis vel Taphnis, Psalm. lxxvii, 43. Vide dicta Numer. xii, 23.

9. SUB MURO LATERICIO. — Nota: Ægyptus quia lutosa est ex Nili inundatione et oblatione, hinc abundat latericium: inde aliqui primariam urbem Ægypti dictam volunt Pelusium, quasi *pelousion*, id est latericium: licet alii Pelusium dictum putent a Peleo Achillis patre, quod is urbem hanc condiderit (1).

(1) J. D. Michaelis in *Supplem.* pag. 4513 מֵלֶחַי *melech*, non calcem ipsam camentumque, sed lapides calcarias in calcem vendos (*marmor rude*) intelligi putat. מֵלֶחַי *malhen* a *מֵלֶחַי* *labena* later vix dubium est denotare officinam seu fornacem lateritiam, ut *Neh.* iii, 13: *מֵלֶחַי* *malhen* lateres igne non coquerentur. Verum non est cur dubitemus, præter eos lateres, qui ad solem siccant solent, et alios coctos fuisse in fornacibus. (Rosenmüller.)

Symbolice ergo, murus hic significat Ægyptum sub eo jubetur hic Jeremias ponere lapides grandes, ut iis in terram infossis, calcæque et cæmentis compactis, quasi sterneret fundamentum soli regalis, quod ibi collocaturus est Nabuchodonosor. Quo symbolo significat Nabuchodonosorem suum solium et sceptrum impositurum Ægypto, eamque sibi subjugarum, *q. d.* O Judei præcedite, Deoque increduli et rebelles, putatis Deo invito abscondi et tuti esse sub muro latericio Ægypti; sed fallimini: veniet enim Nabuchodonosor, et murum hunc capiet, sibi que et solio suo substernet et subjiciet, vosque primos interficiet. *Secundo*, alludit ad servitutem Ægypti sub Mose, *q. d.* Fugitis in Ægyptum; sed recitote vobis ibi servitissio in fornace dura et quasi ferrea, faciendoluto lateres, atque scitote simili modo vos ibi a Nabuchodonosore vel morte vel servitute multandos.

IN PORTA DOMUS PHARAONIS. — *q. d.* Regia porta et domus quæ nunc est Pharaonis, erit regia Nabuchodonosoris; idque propter vos, ipse enim vos persequetur in Ægyptum usque: itaque vos eritis causa, cur Ægypti pariter in manus ejus veniant: vos enim peccatorum vestrorum poenam, calamitatem et captivitatem quoque pergitis, vobiscum trahetis.

10. ECCE EGO MITTAM — nuntios, qui Nabuchodonosorem accersant: nuntii hi fuerunt cogitationes et inspirationes de persequendis Judæis, et occupanda Ægypto, ment Nabuchodonosore injecte, inquit Maldontaus.

11. QUOS IN MORTEM (scilicet destinavi, tradidit

excoquebantur (coll. *Exod.* i, 10, 18), sua ditionis Zaceret, cf. vers. 10. a C. R. Michaelis, J. D. Michaelis, lib. II, pag. 4403, מֵלֶחַי *malhen* fornacem calcariam, in qua lapides calcarii torrentur, significare vult, quod in Ægypto lateres igne non coquerentur. Verum non est cur dubitemus, præter eos lateres, qui ad solem siccant solent, et alios coctos fuisse in fornacibus.

(Rosenmüller.)

Nabuchodonosor) IN MORTEN, QUOS IN CAPTIVITATEM (destinavi, tradet ipse) IN CAPTIVITATEM. — Vide dicta cap. xv, 2.

42. ET CAPTIVOS DUCET ILLOS, — deos aureos et argenteos Aegyptiorum traducet in Babylonem; vel « illos, » scilicet Aegyptios: hi enim in voce Aegypti quae praecessit, implicite continentur.

AMICIETU TERRA AEGYPTI. — Vox terra non est nominativi casus, q. d. Terra Aegypti amicitur et vallabitur munitionibus suis, ut vult Hugo; aut militibus Nabuchodonosoris, ut vult Lyranus; sed est ablativi casus. Sensus ergo est, q. d. Nabuchodonosor vestiet se omnibus spoliis et opibus Aegypti, sicut pastor cum educit oves ad pabulum in pluvia et frigore, se vestit pallio suo, praeter quod non habet alias opes aut vestes, sed secum portat lectumque laremque, quod de Seythis ait Virgilius, q. d. Pari modo ex Aegypto egredietur Nabuchodonosor spoliis onustus, omnesque opes Aegypti abducet. Rex enim regno suo vel a se subacto se operit et vestit; atque cum rem idem sit et pastor, induit se regno, velut pastor pallio, ita Hebraei. Unde et Chaldaeus verit: *Amicitur terram Aegypti* (scilicet rex Babylonis), *sicut amicitur pastor vestem suam*. Aliter Septuaginta, vertunt scilicet: *Scrulatur terram Aegypti, sicut pediculus purgat pastor vestimentum suum*, ita scilicet curiose et studioso, ut ne unum relinquat. Pastores enim raro vestes exuunt; hinc vermes contrahunt, quos in agris scrulantur: otio enim abundant, ait Theodoretus (1).

13. ET CONTERET STATUAS DOMUS SOLIS. — Septuaginta, statuas Heliopolitans: Heliopolis enim graece ita dicta est, q. d. Urbs solis: quia in ea Sol in suo templo colebatur, cuius sacerdos fuit Putiphar, Genes. xli, 45. Nota: Phoenices et Aegyptii, primi omnium solem, lunam et stellas, ut deos venerari solent, quasi gignendarum abolendarumque rerum omnium causas. « Nam, ut ait Catullus, plantas » et omne vivens, « mulcent auræ, firmat sol, educat imbor. » Plangebant autem Aegyptii Solem juvenili forma, rotunda facie, stantem in

(1) Recte observat Rosenmuller hanc interpretationem ab Hebraeo textu proprus alienam, nec Propheta satis dignam, ut vastatorem Aegypti putetur pastori comparasse, qui pediculos suos eximit. Perquam verisimilis est Bocharti conjectura, Graecum interpretem ita scripsisse: *φάσις corrumpet*, destruet (et non *φάσις*, quod significat pediculos venari), *ἡ γῆ Αἴγυπτος, ὡς ὁ ποιῶν φάσις* pastor corrumpet, seu detriti vestem suam. « Quam scripturam, addit, tria confirmant: primo, Arabica versio ex graeca expressa, quae sic habet: *corrumpet terram eorum, ut corrumpit pastor vestem suam*; secundo, ex versione Syriaca, est etiam vox significans delere ac destrueri; tertio, ista versio, quamvis priore non veteri, tamen est minus absurda. De coelis, in fine rerum virtute destruentis, dicitur *Psalm.* cii, 27, « vestimentum veterascens. » Ita nihil erit absurdum, si quis Aegypti vastationem potet cum veste detrita conferri, adeoque cum veste pastoris, quae sordidus atque incognitus vix quicumque est. »

navi, quam crocodilus ferebat, ut notat Pierius, hieroglyph. lix. Per navim significabant motum Solis in aquis, id est coelis ex aqua factis; per crocodilum, aquam pluviam, cuius causa est sol. Heliopolis autem proprie uni devota Soli fuit, et quia sol est unicus, hinc phoeniceo, qui in ea urbe primo visus dicitur, eamque habitare fertur, quasi unicum unico Soli hieroglyphicum attribuerunt, perinde ac sol hieroglyphicum est unius Dei: et forte hinc ab illis conflucta est phoeniceo, avis non vera, sed symbolica, ut hoc hieroglyphico significarent celestem et celerem motum Solis unici, uti dixi Genes. vii, 2 (2).

(2) *Confringitque statuas* (simulacra deorum sustinentis, aut saltem in eorum honorem erectas) *domus solis* (additque), quae (est) in terra Aegypti, ut eam distinguit ab aliis locis qui in terra Chanaanica siti erant; vid. Jos. xix, 38, 39; xxi, 46. Recte Graecus Alexandrinus hoc loco *ἡνὶ ἑβραίων*; *ἡνὶ ἑβραίων* reddidit, iuxta Hebraicam appellationem ejus loci, qui Aegyptiaco nomine solis vocatur *On*. Genes. xii, 48. Arabes Heliopolin *fontem solis* nuncuparunt; vid. Abulfeda, *Descript. Aegypt.*, num. 67, edit. Michael. Quales statuæ ille Heliopolitana fuerint, describit Ephraemus Syrus, qui Aegyptum ipse peragraverat, in Commentario ad hunc locum in *Oper.*, tom. II, pag. 145. Eius verba ex Petri Benedicti interpretatione adscribo: « *Domus solis* urbs est Aegypti, quam *Heliopolis* appellant, multiplici demonum religionem et inanum simulacrorum cultu infamis. Insignis in ea statuæ erant, proceritatis molitudo admiranda, singule quippe ad sexaginta cubitos asurgentes. Suberat politus solium seu basis denorum cubitorum. Supereminet capiti mitra ex candido metallo, pondus librarum mille et amplius. Partes omnes ornabat figurae et imagines hominum et animalium, quae ejus temporis gentiliam numina fuerunt. Adjecti hieroglyphici characteres, talium arcanarum indices. » Similem Deo soli saceratam statuam describit Hierodotus, *Hist.* lib. V, cap. ii, pag. 228, edit. Boeck. Daerum illorum ingentium obeliscorum Heliopolitanorum historiam narrat Herodotus, lib. II, cap. cxi, eorumque mentionem facit Abulfeda, loco citato, ad quem conf. quoque L. D. Michaelis notavit pag. 127 et seqq. Atque ad nostrum quidem locum quæ attinet hæc addit: « Statuas illas seu obeliscos, quæ Jeremie tempore Heliopolis nobiliterat, fractum iri prædixit vates, idque evenit: fractæ sunt, una jam modo superstitæ, sed ruinosa (quam delineatam dedit Nordénius, tab. XXXIX, vid. et Pocockii *Descript. Orient.*, tom. I, pag. 87, vers. teuton). Quis autem fracturas istas, ut frogreit, de eo dissident Jeremias et Strabo. Jeremias ruinam illis a Nabuchodonosore minuit; Catybsen has ruinas intulisse, dicit Strabo, *Geogr.* lib. XVII, cap. ii, § 27, pag. 805 edit. Almelov. Verum Graeci prope omnes, excepto qui nobis perit, Megasthenes, Nabuchodonosorem ignorant, vix quidquam certi et explorati ante Cyrum habent; referre ergo ruzam Nabuchodonosori ruinas ad Catybsenem potuit, idque eo facilius errati fuit quod devictam a Nabuchodonosore, aut si nomen quæ quæ demas a Chaldaeis, a Babylonis, Aegyptum lignè rant Graeci, quorum scripta habemus. » Tradit quidem Megasthenes, qui Seleuci Nicatoris temporibus, circ. annum 380 ante Christum natum, de rebus Indicis scripsit, teste Josepho, *Antiq.* lib. X, cap. x, § 1, Nabuchodonosorem, qui fortitudine et rerum gestarum gloria et magnitudine ipsam Herculem superaverit, ducto in Libanum et Iberiam (id est, Hispaniam) exercitu, eas regiones vastasse, « in potestatem suam redegit, deductamque in hoc colonium Iberorum ad dextram Ponti, inter Euxinum et

CAPUT QUADRAGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Eandem Aegypti et Judæorum qui eo fugerant, per Chaldaeos cladem confirmat, monetque Judæos, ne colant idola et deos Aegyptiorum. Secundo, vers. 15, viri et mulieres ei Deoque obstreperunt, asseruntque se reginam esse in Aegypto, equo ac in Judæa, culturos. Hinc tertio, Jeremias, vers. 24, eis omnibus, uti et Pharaoni, gladium et famem intendit. Hæc omnia verba evenerunt anno 35 Nabuchodonosor: tum enim ipse subegit Aegyptum, factusque est monarcha. Unde inde cepit æra monarchie ejus, qua utitur Daniel. Bienenio enim post eversam Aegyptum, vidit Nabuchodonosor statuam auream, ut dicit Daniel, cap. ii, vers. 1. Nota: Hæc est ultima Jeremie propheta, quæ exstat. Nam quæ sequuntur, cap. XLV et sequent. ante hoc tempus edita sunt, ut patet ex eorum titulis.

1. Verbum, quod factum est per Jeremiam ad omnes Judæos, qui habitabant in terra Aegypti, habitantes in Magdalo, et in Taphnis, et in Memphis, et in terra Phatures, dicens: 2. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Vos vidistis omne malum istud, quod adduxi super Jerusalem, et super omnes urbes Juda: et ecce deserta: sunt hodie, et non est in eis habitator: 3. propter malitiam, quam fecerunt ut me ad iracundiam provocarent, et irent ut sacrificarent, et colerent deos alienos, quos nesciebant et illi, et vos, et patres vestri. 4. Et misi ad vos omnes servos meos prophetas, de nocte consurgens, mittensque et dicens: Nolite facere verbum abominationis hujusmodi, quam odivi. 5. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam, ut converterentur a malis suis, et non sacrificarent diis alienis. 6. Et confata est indignatio mea et furor meus, et succensa est in civitatibus Juda, et in plateis Jerusalem: et versa sunt in solitudinem et vastitatem secundum diem hanc. 7. Et tunc hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Quare vos facitis malum grande hoc contra animas vestras, ut intreat ex vobis vir et mulier, parvulus et lactens de medio Juda, nec relinquatur vobis quicquam residuum: 8. provocantes me in operibus manuum vestrarum, sacrificando diis alienis in terra Aegypti, in quam ingressi estis ut habitetis ibi, et desperatis, et sitis in maledictionem, et in opprobrium cunctis gentibus terræ? 9. Numquid oblitus estis mala patrum vestrorum, et mala regum Juda, et mala uxorum ejus, et mala vestra, et mala uxorum vestrarum, quæ fecerunt in terra Juda, et in regionibus Jerusalem? 10. Non sunt mundati usque ad diem hanc: et non timuerunt, et non ambulaverunt in lege Domini, et in præceptis meis, quæ dedi coram vobis et coram patribus vestris. 11. Ideo hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Ecce ego ponam faciem meam in vobis in malum: et disperdam omnem Judam. 12. Et assumam reliquias Juda, qui posuerunt facies suas ut ingrederentur terram Aegypti, et habitarent ibi: et consumerunt omnes in terra Aegypti: cadent in gladio et in fame: et consumerunt a minimo usque ad maximum, in gladio et in fame morientur et

Capitulum mare collocaisse. Sed hæc Nabuchodonosori expeditionem, de qua ceteri veteres omnes silent, parum esse verisimile, scite jussit Volney in *Recherches nouvelles sur l'histoire ancienne*, part. iii, pag. 151 et seqq. Megasthenes verisimile, de quo non nisi nomen aut alterum fragmentum a Josepho servatum reliquum i. Babylonis, Aegyptum sitis scriptor fide dignis, omnino haud constat. Quæ cum ita sint, æquidem de nostro loco nem valere arbitror, quod de Ezechielis in Aegyptum vaticiniis scribit Scaliger in *Can. me. Inaug.*, pag. 312: « Quæ ab Ezechielis dicitur de Aegypti resolutione, ita ut in desertum redierint sit (cap. xxxix, 8), hoc Dei misericordia remissum dignum sit (cap. xxxix, 8), hoc Dei misericordia remissum fuisse, neque contigisse certissimum est: quæ malodum neque Ninivem delerit, ut per Joannem et Nahum interminatus erat. Et multa sunt ejusmodi apud Ezechielum, Jesaiam et Jeremiam. » *Conf. not. nostr.*, ad *Ezech.* xxx, 4. (Rosenmuller.)

Hinc quam Rosenmuller post Scaligerum de hac conclusionem ex silentio, vel ex testimonio scripturam inter se non concordantibus, procul rejiciendam existimamus. Licet enim, inquit Calmetus, non legamus expresse in historiis, Nabuchodonosorem, Aegypti monumenta evertisse, status contrivisse, et delubra succendisse; ex iis quo templo Hierosolymitano tum ipse, tum successores intulerunt, satis credidit fieri quæ hic prædixit Jeremias. Quis nescit Xerxis et Ochi historiam? Quis ignorat eorum irrisiones, injurias, contumelias et vim contra Aegyptiorum deos?

et erunt in jusjurandum, et in miraculum, et in maledictionem, et in opprobrium. 13. Et visitabo super habitatores terræ Ægypti, sicut visitavi super Jerusalem, in gladio, et fame, et peste. 14. Et non erit qui effugiat, et sit residuus de reliquiis Judæorum, qui vadunt ut peregrinentur in terra Ægypti: et revertantur in terram Juda, ad quam ipsi elevarunt animas suas ut revertantur, et habitent ibi; non revertentur nisi qui fugerint. 15. Responderunt autem Jeremiæ omnes viri, scientes quod sacrificarent uxores eorum diis alienis, et universa mulieres, quarum stabat multitudo grandis, et omnis populus habitantium in terra Ægypti in Phaures, dicentes: 16. Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audimus ex te: 17. sed facientes faciemus omne verbum quod egredietur de ore nostro, ut sacrificemus reginæ cæli, et libemus ei libamina, sicut fecimus nos et patres nostri, reges nostri et principes nostri, in urbibus Juda, et in plateis Jerusalem: et saturati sumus panibus, et bene nobis erat, malumque non vidimus. 18. Ex eo autem tempore, quo cessavimus sacrificare reginæ cæli, et libare ei libamina, indigemus omnibus, et gladio et fame consumpti sumus. 19. Quod si nos sacrificamus reginæ cæli, et libamus ei libamina: numquid sine viris nostris fecimus ei placentas, ad colendum eam, et libandum ei libamina? 20. Et dixit Jeremias ad omnem populum, adversum viros, et adversum mulieres, et adversum universam plebem, qui responderant ei verbum, dicens: 21. Numquid non sacrificium, quod sacrificastis in civitatibus Juda, et in plateis Jerusalem, vos et patres vestri, reges vestri et principes vestri, et populus terræ, horum recordatus est Dominus, et ascendit super cor ejus? 22. Et non poterat Dominus ultra portare propter malitiam studiorum vestrorum, et propter abominaciones quas fecistis: et facta est terra vestra in desolationem, et in stuporem, et in maledictum, eo quod non sit habitator, sicut est dies hæc. 23. Propterea quod sacrificaveritis idolis, et peccaveritis Domino, et non audieritis vocem Domini, et in lege, et in præceptis, et in testimoniis ejus non ambulaveritis: idcirco evenerunt vobis mala hæc, sicut est dies hæc. 24. Dixit autem Jeremias ad omnem populum, et ad universas mulieres: Audite verbum Domini, omnis Juda, qui estis in terra Ægypti: 25. Hæc inquit Dominus exercituum Deus Israel, dicens: Vos et uxores vestre locuti estis ore vestro, et manibus vestris implestis, dicentes: Faciamus vota nostra quæ vovimus, ut sacrificemus reginæ cæli, et libemus ei libamina; implestis vota vestra, et opere perpetrastis ea. 26. Ideo audite verbum Domini, omnis Juda, qui habitatis in terra Ægypti: Ecce ego juravi in nomine meo magno, ait Dominus; quia nequaquam ultra vocabitur nomen meum ex ore omnis viri Judæi, dicentis: Vivit Dominus Deus in omni terra Ægypti. 27. Ecce ego vigilabo super eos in malum, et non in bonum: et consumerunt omnes viri Juda, qui sunt in terra Ægypti, gladio et fame, donec penitus consumantur. 28. Et qui fugerint gladium, revertentur de terra Ægypti in terram Juda viri pauci: et scient omnes reliquæ Juda ingredientium terram Ægypti, ut habitent ibi, cujus sermo compleatur, meus, an illorum. 29. Et hoc vobis signum, ait Dominus, quod visitem ego super vos in loco isto: ut sciatis quia vere complebuntur sermones mei contra vos in malum. 30. Hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam Pharaonem Ephree regem Ægypti in manu inimicorum ejus, et in manu quærentium animam ejus: sicut tradidi Sedeciam regem Juda in manu Nabuchodonosor regis Babylonis inimici sui, et quærentis animam ejus.

4. DE NOCTE CONSURGENS, — magna vigilantia et studio. Vide cap. vii. 12.
6. ET CONFLATA EST INDIGNATIO MEA. — Id est liquefacta est, et quasi torrens igneus effusa. Vide cap. xlii. 18.

SECUNDUM DIEM HANC, — sic apparet hæc.

9. MALA USORUM EJUS. — « ejus, » id est cujusque

Sexum. Septuaginta pro *וְשֵׁי* *nascaf*, id est uxo-

rum ejus, leguntur *וְשֵׁי נַסְכָּף* *nascaf*, id est principum ejus.

IN REGIONIBUS JERUSALEM. — Nota: Urbes dividunt veteres in partes vel vicos majores, quæ regiones dicebantur. Ita Roma ab olim in varias regiones (puta a Romulo in tres, scilicet Capitoli, Palatii et Cælii montium; a Trajano in quatuordecim; et totidem etiamnum numerantur (sunt

divisa et distributa, quarum singula habebant, et etiamnum habent suum caput, sive prefectum, qui italicè vocatur *caporione*, *g. d.* caput vel capitaneus regionis: cujus magna est auctoritas et potestas in interregno, mortuo Pontifice; hujus enim munus est, suam regionem a tumultu, cadibus, furtis, omnique scelere tueri; ideoque habet jus gladii et necis.

10. NON SUNT MUNDATI. — Hebraice, non sunt fracti, contriti, humilitati post tot flagella et verbera; sed sicut scoria in fornace, ita ipsi in obstinatione, æque ac in servitute et fornace Babylonia perdurant.

11. PONAM FACIEM, — deinceps aspiciam vos vultu non benigno, sed maligno, sævo ac minaci, intentans vobis penas et clades; in eoque vultu et aspectu truci me obfirmabo.

12. ERUNT IN JUSJURANDUM (erunt in execrationem) ET IN MIRACULUM, — in stuporem. Ita Hebraei, ut omnes qui audient vestras calamitates obstupescant.

14. AD QUAM IPSI ELEVARUNT ANIMAS SUAS, — ad quam ipsi anhelant avide, quasi se et animum suum atollentes ad Judæam patriam, ut ad eam redeant. Vide cap. xlii. 17.

15. NISI QUI FUGERINT, — ex Ægypto, sequentes consilium Jeremiæ, et timentes imminem Ægypto gladium Chaldeorum, patet ex vers. 28; unde hebraice est, *nisi qui evaserint*.

17. SED FACIENTES FACIEMUS (omnino faciemus) OMNE VERBUM QUOD EGREDIETUR DE ORE NOSTRO, — faciemus quidquid voluerimus, quidquid libuerit: simile est *Deut. viii. 3; Matth. iv. 4*; vel quidquid voverimus reginæ cæli, id est lunæ, hoc offeremus. Vide dicta cap. vii. 18.

ET SATURATI SUMUS. — Et, id est idcirco, saturati sumus, quia scilicet coluimus reginam cæli.

19. NUMQUID SINE VIRIS, — *g. d.* Nos femine imitatur maritos nostros. Vide cap. vii. 18.

AD COLENDUM EAM. — Hebraice *לְהַאֲסִיבָהּ* *lehaasiba*, id est *ad elaborandum idolum in ea*. Unde videtur, quod in suis placentis efformabant vel imprimabant effigiem idoli sui, scilicet reginæ cæli, puta lunæ, ad colendum eam. Ita Lyranus, Vatablus, Sanchez et alii. Sic Turcæ colentes lunam, ejus effigiem in vexillis, mensis, cibis præferunt. Causa fuit, quod luna influat et dominetur rebus sublunariis; hinc illam velut earum reginam colebant. Hinc vetus fuit Ægyptiorum et Chaldeorum error, fatum ex siderum cursu ac dispositione constitui. Hinc Horus Apollo, lib. I *Hierogl. cap. xiii*, ait sidus esse hieroglyphicum fati. Et Orpheus, in hymno astrorum, stellas vocat « fatales fatorum omnium indices, » quem secutus Juvenalis, *satyr. 7*, ait:

Sidus et oculi miranda potentia fati.

Vide dicta cap. i. vers. 2.

21. NUMQUID NON SACRIFICIUM (*g. d.* Numquid rdamini, quod Dominus non sit oblitus sacri-

ficiarum, quæ idolis obtulisse vos dicitis in Jurea, quæ scitis Deum non potuisse ferre, sed propterea Judæam Chaldeis vastandam dedidisse? Nolo ASCENDIT SUPER COR EJUS, — id est irritavit animum ejus, sicut accepta injuria bilis ascendit in caput viri nobilis.

26. JURAVI (JURO) IN NOMINE MEO MAGNO, — id est per nomen meum magnum, puta per immensam meam Majestatem; alii, per nomen meum proprium, quod est Jehova.

QUA NEQUAQUAM ULTRA VOCABITUR, — quod non permittam, ut quisquam ex Judæis in Ægypto juret per nomen meum, quia occidam eos, vel captivos ducam in Babylonem; paucis exceptis, qui religient in Judæam: prorsus enim indigni sunt qui ore impuro nomen meum sanctum, *g. d.* Nolo illud ab his nominari et polli. Ita Lyranus, Hugo, Dionysius, Castrius et alii passim.

Secundo, apposite Sanchez: Non putabam, inquit, neque cupiebam Judæi apud exteros Ægyptios longam moram trahere; sed id agebant, ut, quando meliorem statum habere videretur res Judæica, in patriam redirent, ubi sicut parentes olim, sic ipsi verum colerent Deum, et per ejus nomen sancte et legitime de more jurarent. Id ergo negat Deus, edicitque fore, ut neque in patriam redeant, neque religionem unquam repellant, quam imple prodiderunt, sed in Ægypto a Chaldeis conficiantur. Verba ergo textus sic ordinal, *g. d.* Nequaquam nomen meum vocabit, jurabitque per me vir Judæus, qui est in tota terra Ægypti.

29. VISITEM, — id est puniam et perdam.

30. PHARAONEM EPHREE. — Chaldeus, Pharaonem claudum, quasi hic Pharao fuerit qui cognominatus est Necho, id est claudus, ut vult Maldonatus. Sed videtur falli: tam enim Hebraei quam Septuaginta et Noster habent Pharaonem Ephree, non Necho. Ephree autem non significat debilem et claudum, uti patet paulo post. Hic ergo Pharao fuit is, qui cognominatus est Vafres, ut vertunt Septuaginta, sive Apries, qui, teste Herodoto lib. II, fuit filius Psammis filii Necho, qui Necho Josiam regem Juda occidit. Fuit ergo Necho avus Ephree, vel Apries. Cepit Apries regnare anno 18 Nabuchodonosoris, sive 40 Sedeciae: nam anno Apries 2, capta est Jerusalem, teste Clemente, lib. II *Strom. Rursum*, hic Ephree fuit Pharaonum postremus: nam Amasis, qui ei successit, nusquam Pharao vocatur, forte quod non esset absolutus rex, sed Nabuchodonosoris vasallus et tributarius, ut opinantur Genebrardus et Tornielius.

Herodotus, lib. II, et Diodorus, lib. II, narrat hunc Apries fuisse captum et strangulatum ab Amasi successore suo in regnum, cum antea fuisset omnium ea etate hominum fortunatissimus, ait Herodotus et eam haberet persuasionem, quod nullus nec hominum, nec deorum sibi posset regnum adimere, quod a Deo sibi videbatur stabil

visse. Unde ad hanc ejus blasphemiam et superbiam altidens, *Ezech. xxix, 3*: « Ecce ego, inquit, ad te, Pharaon rex Egypti, draco magne, qui dicis: Meus est fluvius, et ego feci memetipsum. Et ponam frenum in maxillis tuis, » etc. Ubi adverte errare Herodotum et Diodorum, dumarrant Apries ab Amasi captum, et suis hostibus traditum ad strangulationem. Apries enim non ab Amasi, sed a Nabuchodonosore captum et occisum esse patet tum ex Jeremia hic, tum ex *Ezechiele, cap. xxxix, 19*, et *cap. xxxi, 11, 13 et 18*, tum ex *Josepho, lib. X Antiq. cap. xi*, atque ex *S. Hieronymo* in *cap. iv Thren.* Fieri tamen potuit, ut Nabuchodonosor Amasin ei in regno substituerit, ideoque eum ab Amasi captum et cæsum Herodotus et Diodorus opinati sint.

Notant R. David et R. Salomon, in Hebræo nomen Pharaon, idem esse cum Ephree, nisi quod in Ephree præponatur littera *chet*. Pharaon enim hebraice scribitur פֶּרַעַן Pharo: Ephree vero פְּרֵעַה *Chophra*; *chet* enim, quia durum est, liquescit in e, tam apud Septuaginta quam apud Latinos: hinc *Chophra* vertunt Ephree, sicut pro Hebræo פֶּשַׁח vertunt *phass*, pro *Corach Core*, pro *Therach Thare*. Ludit ergo Deus similitudine dictionum, dicens פֶּרַעַח אֶת פֶּרַעַח נָחָן וְאֶת פֶּרַעַח נָחָן *noten et Pharo Chophra*, quasi dicas: Pharaonem *Chophra*, faciam *chophra*, id est foveam (alludit enim ad foveas et fossas, quibus ob Nilum abundat Egyptus) nudam et spoliatam bonis omnibus: sicuti si latine diceret: Faciam Claudium esse claudum, Cæsarem esse cæsuum, Julium jugulo jugulabo: *chophra* enim componitur ex פֶּרַעַח *chaphar*, id est fodere, et פָּרָה *para*, id est nudare, spoliare. Alij censent *chet* in *Chophra* positum pro *he*, quæ est ultima in *Pharaon*, ac *chophra* esse participium passivæ conjugationis Hophal, ac significare nudatus est, debilitatus est, claudus effectus est, *q. d.* Faciam ut Pharaon juxta nomen suum sit *Chophra*, id est nudus, debilis, claudicans. Sed prius est concinnius et verius.

Scribit S. Epiphanius in *Vita Jeremie*, eum in Egypto prophetavisse et exhibuisse sacerdotibus Egypti signum, atque dixisse, oportere cuncta eorum simulacra concidere, simulque manufacta omnia (scilicet idola, eorumque templa et aras), quando in Egyptum veniret cum suo infante Virgo mater. Idem prædixit *Isaias cap. xix, 4*, uti explicant S. Hieronymus et Procopius ibidem, S. Chrysostomus in *Math. ii*; Athanasius, *De Incarn. Verbi*; Eusebius, *lib. vi Demonstr. cap. xi*; Cyrillus Hierosolymitanus, *Catech. x*; Origenes, *homil. 3 in Diversos*; Palladius in *Lausiaca*, *cap. ii in Vita Apollon.*; Rabanus in *Eccles. cap. xxi*; Anselmus, Lyranus, Abulensis et alii.

Denique ob hanc prophetiam, Jeremiam in Taphnis paulo post a Judeis lapidatum fuisse, et martyrem occubuisse tradunt Epiphanius, Dorotheus, Torneilius et alii. Addit Epiphanius Egyptios tantum huic vaticinio Jeremie tribuisse, ut colentem induxerint morem, virginem quam-

dam in lecto, et infantem in præsepulo passim collocandi, simulque adorandi; rogatos postea a rege quodam, quid sibi vellet hic ritus? respondisse hoc esse mysterium, quod majores ipsorum a sancto Propheta traditum jam pridem acceperant. Idem habet Chronicum Alexandrinum.

Disce hic quam noxium sit non acquiescere sanis prudentum et justorum consiliis. Noluit rex et principes acquiescere consiliis Jeremie; hinc perierunt principes, rex et regnum.

Roboam, quia stulta juvenum consilia prefluit sapientibus senum monitis, hinc potiore parte regni privatus est, *III Reg. xv.*

Clotharius, Gallorum rex, Radegundi pie uxori permisit, ut sibi monasterium Pictavis construeret. Quidam mali consiliiarii suaserunt regi, ut reginam repeteret. Sensit illa periculum; scripsit ergo ad S. Germanum Episcopum Parisiensem, ut regem ab hac mente deduceret. Fecit ille, et regem flexit, ita ut a regina et ab Episcopo veniam peteret, ac conatus suos malis consiliiariis imparet. Quos ultio divina perscuta est: sicut enim Arius, Catholicam fidem oppugnans, intestina sua omnia in cloacam effudit, ita et istis accidit sanctam reginam infestantibus, ut habet ejus Vita.

Anno Domini 723, Hebræus quidam impostor in Tiberiade persuasit Ezido regi, ut sacras imagines everteret; si hoc faceret, eum vitam commodam acturum, et regnaturum feliciter per triginta annos. Acquivit rex, et iconoclasum indixit: sed ultra annum cum dimidio non vixit, in ignemque æternum descendit; et post ejus mortem imagines in suum locum restitute sunt. Filius autem illius Uliadus nomine, indignatus Hebræo tanquam interfectori patris, eum turpissima morte mori coegit. Ita is sui impli consilii præmium accepit, ut refert Damascenus, *lib. de imagin.*

Vitiza rex Hispanie impurus et impius, timens ne subditi contra eum ob tyrannidem insurgent, secutus malum ejusdam consilium, muros urbium et munitiones regni, specie pacis dirui jussit. Sed male ei cessit: nam regno et oculis privatus, misere mortuus est, regnumque debile Roderico successoris reliquit, ut Marris facile fuerit illud subjugare. Ita Rodericus Archiepiscopus Toletanus, *lib. V, cap. xvi*, et Mariana, *lib. vi, cap. xix.*

Ludovicus Storta, Mediolani Dux, cum Ducatum Joanni Galeatio fratris filio per scelus abstulisset, timens Alfonsum regem Neapolis, incitavit contra eum Carolum VIII, Gallorum regem, qui veniens Alfonsum regno exiit. Ludovicus inde timens potentiam Gallorum, facti penitens, contra regem cum principibus Italie conjuravit; sed a Gallis cæsus et captus, ac caveæ ferreæ inclusus, miserrime interit. Ita Guescardius, *lib. iii et iv Hist. Ital.*, et Jovius, *lib. iv Elog. milit.*

Joannes Fredericus, Saxonie Dux, cupiebat Imperium a familia Austriaca auferre. Lutherus ei consilium dedit, ut, si imperium mutatum vellet, religionem mutaret. Lucteri ergo perfidium et consilium secutus Dux, contra Carolum V arma movit, sed stulte: nam a Carolo victus et captus, Ducatu et Electoris potestate privatus est, quam in Mauritium Ducem Bohemie Frederici patruem, ejusque familiarium imperator transtulit, in qua etiamnum perseverat.

Ex adverso, Clotharius rex Chilperici filius, secutus sanum S. Columbani consilium, duobus regnis auctus est. Cum enim Theodebertus et

Theodoricus reges et fratres disceptarent de regni terminis, et uterque adversus alterum a Clothario opem peteret, petit ille consilium a S. Columbano, qui propheticis spiritu ei dixit et suavit: Nutri opem præstes; nam infra triennium utriusque regnum sub tuam potestatem veniet. Paruit rex, et, ut dixerat vir Dei, ita factum est, uti refert Jonas in *Vita S. Columbani*, et ex eo Baronius, anno Domini 612.

Ita Flacitheus, Rugorum rex, secutus consilium S. Severini, insidias hostium evasit, uti narrat Engyppius in ejus Vita, et ex eo Baronius, anno Domini 473.

CAPUT QUADRAGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jeremias consolatur et animat ad constantiam Baruch scribam suam afflictum ob iras et minas Joakim regis, promittendo ei incolumitatem in communi Judæorum strage. Hæc contigerunt anno quarto Joakim. Est hystorologia; hoc enim caput subnectendum est capiti xxxvi (1).

1. Verbum, quod locutus est Jeremias propheta ad Baruch filium Nerie, cum scripsisset verba hæc in libro ex ore Jeremie, anno quarto Joakim filii Josie regis Juda, dicens: 2. Hæc dicit Dominus Deus Israel ad te Baruch: 3. Dixisti: Vae misero mihi, quoniam addidit Dominus dolorem dolori meo: laboravi in genuitu meo, et requiem non inveni. 4. Hæc dicit Dominus: Sic dices ad eum: Ecce quos ædificavi, ego destruo: et quos plantavi, ego evello, et universam terram hæc. 5. Et tu quæris tibi grandia? noli quærere: quia ecce ego adducam malum super omnem carnem, ait Dominus: et dabo tibi animam tuam in salutem, in omnibus locis, ad quæcumque perrexeris.

1. VERBA HÆC. — non hujus capituli, sed quæ cap. xxxvi scripta fuisse dicuntur: eo enim hæc pertinent, ut patet conferenti utrumque caput. Unde vers. 1 dicuntur facta anno quarto Joakim.

Quæres, cur ita doluerit Baruch? Respondet primo, R. Salomon, eo quod tandem ministrans Jeremie prophete, adhuc non receperat donum prophetie, uti recepit Josue ministrans Mosi, et Elisæus ministrans Elie. Sed nil est quod significet eam ambitionem in viro sancto.

Secundo, Theodoricus et Rabanus censent eum doluisse ob cladem populo imminente, cui ipse esset involvensus.

Tertio et optimè, Hugo et Lyranus ex vers. 1, et ex cap. xxxvi, vers. 10, putant eum doluisse, eo quod discessit et combusto a Joakim libro quem

(1) Quæ hic habentur esse a Jeremia prolata quarto Joakim anno, cum in eo esset Baruch, ut quæ ipsi propheta dixerat, vaticinia exeret, notatur verso primo. Erat igitur, et in hisce vaticiniis ordinandis te oportet, quæ singula habita sunt, ratio habita fuisset, hoc caput vel perperam historicum capiti xxxvi subjiendum. Sed cur hic, nec illic positum sit, rationem Grotius reddidit hæc:

scripserat dictante Jeremia, rursus eundem a Deo jussus scribere, et legere coram populo, eundem majoribus minis plenum, timebat (quod accidit) ne scilicet a furibundo rege Joakim quaereretur ad carceres, aut potius ad atrocem mortem. Erat ergo causa doloris pusillanimitas timorque carceris et mortis. Unde, gemens, ait: « Addidit Dominus dolorem dolori meo, » puta scipionem scipioni, periculum periculo. Ex periculo enim prioris scipionis fuga elapsus evaseram; nunc ad utrumque revocor, a reque scilicet ad agonem, eumque extremum.

8. QUÆRES TIBI GRANDIA? — scilicet munus prophetandi, aiunt Vatablus et Hebræi; secundo et melius, « grandia, » scilicet requiem et vitam prosperam sine dolore, molestia et periculo. Ita Theodoricus. « Grandia » ergo vocat parvum, ex-

« Absolutis et prophetis et historicis ad reges populumque Judæorum pertinentibus, subijcitur unam, quæ ad unum hominem, Baruchum scilicet, pertinet; sicut Epistolæ Pauli ad Ecclesias subijunguntur illæ quæ ad singulos pertinent, etiam quædam harum ante illas scriptæ sunt. »

quisitam et superfluum quietem: ut solus Baruch, populo toto afflictissimo mox futuro, evellendo et in captivitate ituro, otio frueretur, nec se exponeret periculo, legendo librum populo, sed solus in Jerusalem miserima, omni malo metuere liber viveret, *g. d.* Ignavus es miles, qui pro salute populi non audes vitam exponere, solus vis oliari, nil vis pati pro conversione et salute populi. Et esto quod parum apud populum proficies; tenta saltem, et quod tui est numeris facito atque cogita: si populares mei tam dira passuri sunt, quidni et ego leve aliquid patiar cum eis et pro eis? Nam, ut ait Sapiens: Sicut avis ad volatum, ita homo ad laborem et dolorem natus est, ut seilibet multa dura agat et patiat. Praedare Aristides, tom. II *Orat. Iliothica*: « Solum, ait, calamitates reddit leviores exemplum. » Idem ibidem: « Sicut index, nit, aurum probat, sic viros fortes examinat calamitates. »

Ita Hildebrandus Cardinalis et Archidiaconus S. R. E., qui postea Pontifex creatus, dictus est Gregorius VII. obicit B. Petro Damiano volenti relinquere Cardinalatum, et Episcopatum Ostiensem, ac se recipere ad monasterii quietem: « Ecce Petrus, inquit, latibulum quaerit, et sub colore penitentiae, Romae subterfugere quaerit accessum: lucrari machinatur de inobediencia otium, et, ceteris in bella ruentibus, hic sibi de generis umbræ quaerit opacum. » Cui quid Petrus responderit, videre est epistola ejus decima ad Alexandrum II Pontif., et Hildebrandum Archidiaconum, ubi inter cætera ait, sibi pro refutato Episcopatu a Pontifice injunctam fuisse centum annorum penitentiam, quæ erat, ut quotidie recitando psalmum *Miserere* continenter faceret disciplinam, id est seipsum flagellaret, idque per centum annos, si tot viveret: quam penitentiam ipso uno anno redemit, nimirum per singulos dies toties, puta centies, disciplinam per spatium psalmi *Miserere* iterando, ut in fine anni numerum prædictum exequaret, ut idem alibi de se scribit.

Ita Christus Apostolos eorumque sequaces vocavit, non ad otium, sed ad agones; non ad honores, sed ad contemptus; non ad securitatem, sed ad pernicia terra marique ubivis locorum subeunda. Fixum hoc certumque sibi præstitit Pater Consalvus Sylveira e Societate nostra, nobilibus genere (fuit enim filius Comitibus de Sortella

in Lusitania), sed nobilior assiduis laboribus, et tandem glorioso martyrio, quod in Monomolana obiit. Hic enim in litteris ad P. Cotiniam datis ita scribit: « Desidero mendicare, et nil concedere nisi ostiam emendicatum; audire confessiones perpetim, donec nullus superis penitens quem audiam; vigilare usque dum nil operis restet; concionari usque ad ravini; mortificare me usque ad mortem. Nam ego in horum executione mori possum; sed cum gratia Dei non refrigeram, nunquam lassabor, sed jugiter quaeram modum, quibus semper crucifixus sim cum Christo Jesu. » Sic S. Teresa audivit didicitque a Christo: « Filia, meritum non consistit in fructu; sed in operando, patiando, amando. Paulus dicitur semel raptus in paradisum, sed multoties passus. Mater mea audivit a Simeone: Tuam ipsam animam pertransibit gladius. Majoribus Sanctis Deus majores dat crucces. » Quocirca ipsa assidue orabat: « Domine, da pati aut mori. »

Suppliciter dixit B. P. Franciscus Borgia, tertius Societatis nostræ Præpositus Generalis, tria hæc conservatura esse et promotura Societatem nostram: primo orationem, hæc enim nos jungit Deo; secundo, obedientiam, hæc enim omnes unit capiti, ac consequenter omnes unit inter se; tertio, persecutiones, hæc enim a mundo nos avellunt, nosque nobis uniant, ut actus nostros ita componamus, ne hostes vel amici nostri habeant quod carpant. Sicut ergo in hieme arbores se contrahunt, succumque et calorem a ramis ad radicem revocant; itaque eam magis in terra figunt, muniunt et roborant: sic et homo in persecutione a solatio hominum revocatur ad se et ad cor, illudque magis in virtute et Deo defigit et roborat. Hæc tria pariter conservant et promovent virtutem ejusque fidelis et Sancti. Celebre est epistola in « Præmium ex labore. » Audi Claudianum in *Epithalam. Honorii*:

Nec quisquam fruiat veris odoribus,
Myrbæis spibus aut spoliat favos,
Si fronti cavcat, si timeat rubos.
Armat spina rossa, mella legunt apes,
Crescent difficili gaudia jurgio.

DABO TIBI ANIMAM TUAM IN SALUTEM — salvam;
Hebræus, *in spodium*; Septuaginta, *in lucrum*. Voss
Æschylus:

Hic qui laborat numera adesse solet.

CAPUT QUADRAGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hucusque Judæis prophetavit Jeremias: deinceps usque ad finem libri tonat et furminat contra gentes varias, et sicque prædicitur eisdem. Idem isdem prædicit Isaias a cap. xlii usque ad xliii, a quo multa sumpsit Jeremias; et Esaias a cap. xxv usque ad xxxiii, nimirum ut in ore eorum horum testium stet omne verbum, et confirmetur hoc Dei omnis. Hoc ergo cap. prædicit instantem cladem Pharaonis Necho; quem juxta urbem Characanis dictam, percussit Nabuchodonosor hoc eodem anno quarto Joakim, per quem Nabuchodonosor subegit sibi totam Syriam Pelusium usque, excepta Judæa, inquit Josephus. Inde ulterius, vers. 13, prædicit quod Nabuchodonosor ipsam Egyptum et Egyptios, quasi vitulos in sylica sua lascivientes, invadeat et subjugabit, uti reipsa fecit post eversam Jerusalem. Ac denique, vers. 23, consolatur Egyptios et Judæos, quod Deus tandem eorum miserebitur, atque e captivitate reducat.

Nota: Jam inde a tempore Josia regis fuit continua ambitio et concertatio de imperio et monarchia inter Chaldaeos et Egyptios: sicut fuit post Alexandrum inter Antiochos reges Asiae, et Ptolemæos reges Egypti. Inter hos media interjacebat Judæa, quæ proinde fluctus hos bellorum sensit, nunc ubi Egyptiis, nunc a Chaldæis subacta. Primo ergo Pharaon movens castra contra Chaldaeos, occurrentem sibi Josiam occidit, et Judæam subegit ac Joachaz, mox Joakim regem constituit. Post varia Chaldaeorum et Egyptiorum certamina, tandem anno quarto Joakim cæsus est Pharaon. Hanc stragem hic prædicit Jeremias. Ergo ante annum quartum Joakim hæc prophetavit, cum utriusque prolium et actus pararetur. Lege capit. xxv. lib. IV Regum (1).

1. Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam contra gentes, 2. ad Egyptum, adversum exercitum Pharaonis Necho regis Egypti, qui erat juxta fluvium Euphratem in Characanis, quem percussit Nabuchodonosor rex Babylonis, in quarto anno Joakim filii Josia regis Juda. 3. Preparete scutum, et clypeum, et procedite ad bellum. 4. Jungite equos, et ascendite equites: state in galeis, polite lanceas, induite vos loriceis. 5. Quid igitur? vidi ipsos pavidos, et terga vertentes, fortes eorum cæcos: fugerunt conceiti, nec respexerunt: terror undique, ait Dominus. 6. Non fugiat Sioh, nec salvari se putet fortis: Ad aquilonem juxta flumen Euphratem victi sunt, et ruerunt. 7. Quis est iste, qui quasi flumen ascendit: et velut fluviorum, intumescunt gurgites ejus? 8. Egyptus fluminis instar ascendit, et velut fluvium movebuntur fluctus ejus, et dicit: Ascendens operiam terram: perdam civitatem, et habitatores ejus. 9. Ascendite equos, et exsultate in curribus, et procedant fortes, Æthiopia et Libyæ tenentes scutum, et Lydi arripientes et jacientes sagittas. 10. Dies autem ille Domini Dei exercituum; dies ultionis, ut sumat vindictam de inimicis suis: devorabit gladius, et saturabitur, et inebriabitur sanguine eorum: victima enim Domini Dei exercituum in terra aquilonis juxta flumen Euphratem. 11. Ascende in Galaad, et tolle risam, virgo filia Egypti: frustra multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi. 12. Audierunt gentes ignominiam tuam, et ululatus tuus replevit terram: quia fortis impiegit in fortem, et ambio pariter considerant. 13. Verbum quod locutus est Dominus ad Jeremiam prophetam, super eo quod venturus esset Nabuchodonosor rex Babylonis, et percussurus terram Egypti. 14. Annuntiate Egypto, et auditum facite in Magdalo, et resonet in Memphis, et in Taphnis, dicitur.

(1) Tertia hæc est pars Jeremias vaticiniorum, ut in antea, ad prolegomena statuimus. Præmissis videbunt vaticinia quæ ad populum Hebræorum spectant: subiunguntur namque, velut pendenti fasciculis, vaticinia contra varias gentes, eorsim scripta, cum generali hæc inscriptio: *Contra Gentes*, quæ vaticiniis jam sequentibus, usque ad cap. ut communis est.

Præmissa inscriptione ista generali de gentibus, et specialiter de Egyptiis hoc capite attingentis, 1. 2. de prima agit de clade Egyptiorum sub Necho anno quarto Joachimi a Nabuchodonosore illata, quam primo, prædicit non depellendam apparatus quocumque bellis, 3. 4. secundo, proponit sub imagine cæsi, fugati et dispersi exercitus, 5. 6. tertio, explicat aperuas deserte